
MOSHE'S MISTAKE AT MEI MERIVAH

JUNE 30, 2023
YU TORAH MITZION KOLLEL
חקת/בלק, Extended Care

ANALYZING THE PESUKIM

The Story

1. במדבר פרק פסוקים א-יא

1) The Children of Israel, even the whole congregation, came into the wilderness of Zin in the first month. And the people stayed in Kadesh; and Miriam died there and was buried there. (2) There was no water for the congregation; and they assembled themselves together against Moses and against Aaron. (3) The people strove with Moses, and spoke, saying, "We wish that we had died when our brothers died before Hashem! (4) Why have you brought the assembly of Hashem into this wilderness, that we should die there, we and our animals? (5) Why have you made us to come up out of Egypt, to bring us in to this evil place? It is no place of seed, or of figs, or of vines, or of pomegranates; and there is no water to drink!" (6) Moses and Aaron went from the presence of the assembly to the door of the Tent of Meeting, and fell on their faces; and the glory of Hashem appeared to them. (7) Hashem spoke to Moses, saying, (8) "Take the rod, and assemble the congregation, you, and Aaron your brother, and speak to the rock before their eyes, that it give forth its water. And you shall bring forth to them water out of the rock; so you shall give the congregation and their livestock drink." (9) Moses took the rod from before Hashem, as he commanded him. (10) Moses and Aaron gathered the assembly together before the rock, and he said to them, "Hear now, you rebels; shall we bring you water out of this rock for you?" (11) Moses lifted up his hand, and struck the rock with his rod twice; and water came forth abundantly, and the congregation drank, and their livestock.

(א) וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל פְּלִהַעֲדָה מִדְּבַר צֹן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם בְּקִדְשׁ וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם וַתִּקָּבֵר שָׁם :
 (ב) וְלֹא־הָיָה מַיִם לַעֲדָה וַיִּקְהְלוּ עַל־ מִשֶּׁה וְעַל־אֲהֲרֹן :
 (ג) וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לְאַמֵּר וְלוֹ גִנַּעְנוּ בְּגֹעַ אַחֲיֵנוּ לִפְנֵי יְקֹוֹק :
 (ד) וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת־קִהְלֵךְ יְקֹוֹק אֶל־ הַמִּדְבָּר הַזֶּה לָמוּת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ :
 (ה) וְלָמָּה הֶעֱלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָבִיא אֲתָנוּ אֶל־הַמִּקְוֹם הַרָע הַזֶּה לֹא־ מִקְוֹם זָרַע וְתֵאֵנָה וְגִפְלוֹ וְרִמּוֹן וּמִיָּם אֵין לְשִׁתּוֹת :
 (ו) וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקִּהְלֵךְ אֶל־ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיִּרְא כְבוֹד־יְקֹוֹק אֲלֵיהֶם : פ
 (ז) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר :
 (ח) קַח אֶת־הַמַּטֵּה וְהַקְהֵל אֶת־הָעֵדָה אֶתָּה וְאַהֲרֹן אַחֶיךָ וְדַבַּרְתֶּם אֶל־הַסֵּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִיָּמָיו וְהוֹצֵאתָ לָהֶם מַיִם מִרְהַסְלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת־הָעֵדָה וְאֶת־בְּעִירָם :
 (ט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־הַמַּטֵּה מִלִּפְנֵי יְקֹוֹק כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ :
 (י) וַיִּקְהְלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת־הַקִּהְלֵךְ אֶל־פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּ־נָא הַמַּרְיָם הַמִּרְהַסְלַע הַזֶּה נוֹצֵיא לָכֶם מַיִם :
 (יא) וַיִּרְם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת־הַסֵּלַע בְּמַטְּהוֹ פַּעַמַיִם וַיֵּצְאוּ מַיִם רַבִּים וַתִּשְׁתַּה הָעֵדָה וּבְעִירָם :

The Offense and Punishment

2. במדבר פרק כ פסוקים יב-יג

(12) Hashem said to Moses and Aaron, "Because you didn't believe in me, to sanctify me in the eyes of the Children of Israel, therefore you shall not bring this assembly into the land which I have given them." (13)

(יב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהֲרֹן יַעַן לֹא־ הֵאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ אֶת־הַקִּהְלֵךְ הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם :

These are the waters of Meribah; because the Children of Israel strove with Hashem, and he was sanctified in them.

(יג) הָמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר־דָּבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־יְקֹוֹק וַיִּקְדָּשׁ בָּם :

3. במדבר פרק כ פסוקים כג-כד

(23) Hashem spoke to Moses and Aaron in Mount Hor, by the border of the land of Edom, saying, (24) "Aaron shall be gathered to his people; for he shall not enter into the land which I have given to the Children of Israel, because you rebelled against my word at the waters of Meribah.

(כג) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן בְּהַר הַהָר עַל־גִּבְלוֹ אֶרֶץ־אֲדוֹם לֵאמֹר : (כד) וַיֹּאסֹף אַהֲרֹן אֶל־עַמּוּי כִּי לֹא יבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר־מְרִיתֶם אֹתַי לְמִי מְרִיבָה :

4. במדבר פרק כז פסוקים יב-יד

(12) Hashem said to Moses, "Go up into this mountain of Abarim, and see the land which I have given to the Children of Israel. (13) When you have seen it, you also shall be gathered to your people, as Aaron your brother was gathered; (14) because you rebelled against my word in the wilderness of Zin, in the strife of the congregation, to sanctify me at the waters before their eyes." These are the waters of Meribah of Kadesh in the wilderness of Zin.

(יב) וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל : (יג) וּרְאִיתָהּ אַתָּה וַנִּאֲסַפְתָּ אֶל־עַמִּיד גַּם־אֶתָּה כְּאֲשֶׁר נִאֲסַף אַהֲרֹן אַחִיד : (יד) כְּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַּמִּדְבָּר־זִן בְּמִרְיַבַת הַעֲדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּמִים לְעִינֵיהֶם הֵם מִיִּמְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבָר־זִן :

5. דברים פרק לב פסוקים מח-נב

(48) Hashem spoke to Moses that same day, saying, (49) "Go up into this mountain of Abarim, to Mount Nebo, which is in the land of Moab, that is over against Jericho; and see the land of Canaan which I give to the Children of Israel for a possession. (50) And die on the mountain where you go up, and be gathered to your people, as Aaron your brother died on Mount Hor, and was gathered to his people, (51) because you trespassed against Me in the midst of the Children of Israel at the waters of Meribah of Kadesh, in the wilderness of Zin; because you didn't sanctify Me in the midst of the Children of Israel. (52) For you shall see the land before you; but you shall not go there into the land which I give the Children of Israel."

(מח) וַיְדַבֵּר יְקֹוֹק אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר : (מט) עֲלֶה אֶל־הַר הָעֲבָרִים הַזֶּה הַר־נֶבֹו אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יַרְחוֹ וּרְאֵה אֶת־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֻחֲזָה : (נ) וּמַת בְּהָר אֲשֶׁר אַתָּה עֹלֶה שָׁמָּה וְהִאֲסַף אֶל־עַמִּיד בְּאֲשֶׁר־מָת אַהֲרֹן אַחִיד בְּהָר הַהָר וַיִּאֲסֹף אֶל־עַמּוּי : (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִיִּמְרִיבַת קֹדֶשׁ מִדְּבָר־זִן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשַׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : (נב) כִּי מִנְגִּד תִּרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל :

Who is Really to Blame?

6. דברים פרק א פסוקים לד-לח

<p>(34) Hashem heard the sound of your words, and was angry, and swore, saying, (35) "Surely not one of these men of this evil generation shall see the good land which I swore to give to your fathers, (36) except Caleb the son of Jephunneh. He shall see it; and to him I will give the land that he has trodden on, and to his children, because he has wholly followed Hashem." (37) Also Hashem was angry with me for your sakes, saying, "You also shall not go in there. (38) Joshua the son of Nun, who stands before you, he shall go in there. Encourage him, for he shall cause Israel to inherit it.</p>	<p>(לד) וישמע יקוק את־קול דְּבַרְכֶם ויקָצַף וישָׁבַע לֵאמֹר : (לה) אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאַנְשֵׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הִרְע הִזָּה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתֵיכֶם : (לו) זֹלַתִּי כָּלֵב בְּרִי־יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלוֹ־אֲתֹן אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּרַדְּבָה וּלְבָנָיו יֵעָן אֲשֶׁר מֵלֵא אַחֲרַי יִקְוֶה : (לז) גַּם־בִּלְהִיתַנְּחֵם יִקְוֶה בְּגִלְלַתְכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם : (לח) הַיּוֹשֻׁעַ בְּרִנּוֹן הַעֹמֵד לְפָנָיִךְ הוּא יָבֹא שָׁמָּה אֲתוֹ חִזֵּק כִּי־הוּא יַנְחִלְנָה אֶת־יִשְׂרָאֵל :</p>
---	--

7. דברים פרק ג פסוקים כג-כו

<p>(23) I begged Hashem at that time, saying, (24) "Adonai Elohim, you have begun to show your servant your greatness, and your strong hand. For what god is there in heaven or in earth, that can do like your works, and like your mighty acts? (25) Please let me pass over and see the good land that is beyond the Jordan, that good hill country and Lebanon." (26) But Hashem was angry with me for your sakes, and didn't listen to me; and Hashem said to me, "Enough; speak no more to Me of this matter.</p>	<p>(כג) וְאֶתְחַנּוּן אֶלְיִקְוֶה בָּעֵת הַהוּא לֵאמֹר : (כד) אֲדַנִּי יִקְוֶה אַתָּה הַחֲלוּת לְהִרְאֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יְדֹת הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי־אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשֵׂיֶיךָ וְכַגְּבוּרָתְךָ : (כה) אֶעֱבְרָה־נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן : (כו) וְיִתְעַבֵּר יִקְוֶה בִּלְמַעַנְכֶם וְלֹא שָׁמַע אֵלַי וַיֹּאמֶר יִקְוֶה אֵלַי רַב־לֵךְ אֶל־תּוֹסֵף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדְּבַר הַזֶּה :</p>
---	---

8. דברים פרק ד פסוקים כב-כד

<p>(20) But Hashem has taken you, and brought you forth out of the iron furnace, out of Egypt, to be to him a people, an inheritance, as at this day. (21) Furthermore Hashem was angry with me for your sakes, and swore that I should not pass over the Jordan, and that I should not go in to that good land, which Hashem your God gives you for an inheritance. (22) For I will die in this land; I will not pass over the Jordan. But you shall pass over and possess that good land.</p>	<p>(כ) וְאֶתְכֶם לָקַח יִקְוֶה וַיּוֹצֵא אֶתְכֶם מִכּוּר הַבַּרְזֶל מִמִּצְרַיִם לְהוֹת לוֹ לְעַם נַחֲלָה כִּי־יִהְיֶה הַזֶּה : (כא) וַיִּקְוֶה הַתְּאַנּוּ־בִי עַל־דְּבַרְכֶם וַיִּשְׁבַּע לְבַלְתִּי עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וּלְבַלְתִּי־בֹא אֶל־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יִקְוֶה אֶלְהֵיֶךְ נָתַן לָךְ נַחֲלָה : (כב) כִּי אֲנֹכִי מֵת בְּאָרֶץ הַזֹּאת אֲיַנְנִי עֲבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן וְאַתֶּם עֲבַרְתֶּם וַיִּרְשַׁתֶּם אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה הַזֹּאת :</p>
---	--

9. תהלים פרק קו פסוקים לב-לג

<p>(32) They angered Him also at the waters of Meribah, and it went ill with Moses because of them. (33) For they embittered his spirit, and he spoke rashly with his lips.</p>	<p>(לב) וַיִּקְצֹפוּ עֲלַי מִרִיבָה וַיִּרַע לְמִשְׁחָה בְּעֵבֹרָם : (לג) כִּי־הִמְרוּ אֶת־רוּחוֹ וַיִּבְטְאוּ בְּשִׁפְתָיו :</p>
---	--

10. VISION AND LEADERSHIP, PAGES 211-212, R' SOLOVEITCHIK

...Why did Moses die? After all, he was chosen as the redeemer, and he sacrificed his private life for the people. He was the one who received the Torah, the content of which concerned the life of the people not in the desert but in the Promised Land. Why did he not live to see the land he was to eager to see? "And I besought to the Lord at that time, saying, O Lord G-d, You have begun to show Your servant Your greatness and Your might hand... I pray of You, let me go over, and see the good land that is beyond the Jordan, that goodly mountain region and the Lebanon" (Deut. 3:23-25). And yet, not only was his prayer not accepted; he was even enjoined from praying: "And G-d was incensed against me... and He said to me: 'Enough! Speak no more with Me about this matter'" (Deut. 3:26).

Many theories have been advanced by our commentators concerning Moses' death in the desert, but none of the answers satisfies. The Torah uses unequivocal language. It is humanly impossible to grasp the rationality of Moses' death. Death in general, and Moses' death in particular belongs to the realm of *Zot hukkat ha-Torah...*

שיטת רש"י

11. רש"י במדבר פרק כ פסוק י

המן הסלע הזה נוציא - לפי שלא היו מכירין אותו, לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים, כשנסתלק הבאר, והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאיזה סלע תוציאו לנו מים, לכך אמר להם המורים סרבנים, לשון יוני שוטים, מורים את מוריהם, המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים:

12. רש"י במדבר פרק כ פסוק יא

פעמים - לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין, לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע, והמה דברו אל סלע אחר ולא הוציא, אמרו שמא צריך להכות כבראשונה, שנאמר (שמות יז, ו) והכית בצור, ונזדמן להם אותו סלע והכחו:

13. רש"י במדבר פרק כ פסוק יב

יען לא האמנתם בי - גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ, כדי שלא יאמרו עליהם כעון שאר דור המדבר, שנגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, כך היה עון משה ואהרן. והלא (במדבר יא, כב) הצאן ובקר ישחט קשה מזו, אלא לפי שבסתר חסד עליו הכתוב, וכאן שבמעמד כל ישראל, לא חסד עליו הכתוב מפני קדוש השם:

14. רש"י במדבר פרק כז פסוק יג

כאשר נאסף אהרן אחיך - בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם, לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו, לכך בקש משה שיכתב סרחונו, שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה...

15. רש"י במדבר פרק כ פסוק יב

להקדישני - שאילו דברתם אל הסלע והוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום, קל וחומר אנו:

Questions on Rashi

16. רמב"ן במדבר פרק כ פסוק ח

החטא במשה ואהרן במי מריבה אינו מתפרסם בכתוב. ורש"י פירש (בפסוקים יא יב) מפני שצוה אותם ודברתם אל הסלע - ולא אמר והכיתם, שאלו דברו היה הקדוש ברוך הוא מתקדש לעיני כל העדה ואומרים ומה סלע זה שאינו שומע ואינו מדבר מקיים דברו של הקדוש ברוך הוא אנו על אחת כמה וכמה.

ודברי אגדה הם, אבל לא נתחווירו, כי מאחר שצוה קח את המטה יש במשמע שיכה בו, ואלו היה רצונו בדבור בלבד מה המטה הזה בידו. וכן במכות מצרים שאמר (שמות ז טו) והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך, והוא להכות בו, ולפעמים יאמר נטה את ידך, ורצונו לומר להכות במטה, כי הכתוב יקצר בדבר הנשמע. ואין הנס גדול בדבור יותר מההכאה, כי הכל שוה אצל הסלע. ועוד למה אמר בזה (דברים לב נא) מעלתם בי. והצוואה בדבור אל הסלע הזה הוא מה שזכר במעשה, צוה שיאמרו והיא שומעת כי השם יוציא מים מן הסלע הזה, כדרך כי היא שמעה את כל אמרי ה' (יהושע כד כז), וכן עשו כמו שאמר (פסוק י) ויקהילו משה ואהרן את הקהל אל פני הסלע ויאמר להם וגו', והנה הסלע שומעת באמרו כן לכולן...

Mixed Evidence in Rashi

17. במדבר פרק יא פסוקים כא-כב

<p>(21) Moses said, "The people among whom I am, are six hundred thousand men on foot; and you have said, 'I will give them flesh, that they may eat a whole month.' (22) Shall flocks and herds be slaughtered for them, to be sufficient for them? Shall all the fish of the sea be gathered together for them, to be sufficient for them?"</p>	<p>(כא) ויאמר משה ששמעו את אלף רגלי העם אשר אנכי בקרבן ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים: (כב) הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם ומצא להם:</p>
---	--

18. רש"י במדבר פרק יא פסוק כב

הצאן ובקר ישחט - זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו. רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי, ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חודש ימים, הצאן ובקר וגו', הכל כמשמעו, מי יספיק להם, כענין שנאמר (ויקרא כה, כו) ומצא כדי גאולתו. ואיזו קשה, זו או (במדבר כ, י) שמעו נא המורים, אלא לפי שלא אמר רבים חיסוך לו הכתוב ולא נפרע ממנו, וזו של מריבה היתה בגלוי, לפיכך לא חיסוך לו הכתוב. רבי שמעון אומר חס ושלוש לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך, מי שכתוב בו (במדבר יב, ז) בכל ביתי נאמן הוא, יאמר אין המקום מספיק לנו, אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים, ואחר כך תהרוג אומה גדולה כזו, הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו, ותהא אכילה זו מספקת עד עולם, וכי שבחך הוא זה, אומרים לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך. השיבו הקדוש ברוך הוא ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי, הטוב בעיניך שיד ה' תקצר בעיניהם, יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפנייהם אפילו שעה אחת:

19. גור אריה במדבר פרק כ פסוק יב

שאיילו דברתם וכו'. משמע הכא מפני שלא דברו אל הסלע - חטאו, ואילו בפרשת בהעלותך כתב (רש"י לעיל יא, כב) 'וכי איזה קשה, זו או "שמעו נא המורים"', משמע שחטא שלהם היה במה שאמרו "שמעו נא המורים" (קושית הרא"ם). ואפשר לומר, דלאו דווקא נקט (רש"י שם) "שמעו נא המורים", אלא נקט רישא דקרא, וסמך אסיפא דקרא. וגם מפני שכאשר אמרו "שמעו נא המורים" התחיל החטא, שאלמלא לא כעסו לא באו לכלל טעות, כמו שפירש רש"י בפרשת מטות (להלן לא, כא) אצל "ויקצוף אלעזר על פקודי החיל":

20. רש"י תהלים פרק קו פסוק לג

כי המרו - משה ואהרן את רוחו בשמעו נא המורים :

21. תהלים פרק צט פסוקים ו-ח

6) Moses and Aaron were among His priests, and Samuel among those that call upon His name; they called upon Hashem, and He answered them. (7) He spoke to them in the pillar of cloud. They kept His testimonies and the statute that He gave them. (8) Hashem our God, You answered them. You were a forgiving God to them, though You took vengeance for their misdeeds.

(ו) מִשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּכִהְיוּ וְשָׂמוּאֵל בְּקִרְאֵי שְׁמוֹ קִרְאִים אֶל־יְקֹוֹק וְהוּא יַעֲנֵם :
(ז) בְּעִמּוּד עָנָן וַיְדַבֵּר אֲלֵיהֶם שְׁמֵרוּ עֲדֹתָיו וְחֻק גְּתִרְלָמוֹ :
(ח) יְקֹוֹק אֱלֹהֵינוּ אַתָּה עֲנִיתָם אֶל נַשְׂא הַיִּיתָ לָהֶם זְנוּקִים עַל־עֲלִילוֹתָם :

22. רש"י תהלים פרק צט פסוק ח

ונוקם - היית על עלילותם, משה ואהרן (שם / במדבר / כ) שמעו נא המורים, שמואל על שלא הדריך בניו בדרך טובה מת בחור :

23. גור אריה במדבר פרק כ פסוק יב

...אמנם כאשר תדע האמת, כי שני החטאים מה שאמר "שמעו נא המורים", וכן מה שהכה את הסלע פעמיים **הכל חטא אחד**. ומפני שרבים נבוכים בפירוש ענין זה, ולא ידעו לעמוד על אמיתת החטא, יש לפרש החטא הזה. דע, כי החטא של משה ואהרן כדכתיב בקרא "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני וגו'", ודבר זה מה שהכו פעמיים אל הסלע כאשר נעשה להם נס, כי זהו יציאה מן האמונה, כי עשו מעשה זה דרך כעס, ומי שעושה מצות השם דרך כעס, בפרט כאשר נעשה להם נס כזה, כמו שעשו הם, שאמרו "שמעו נא המורים", וכן שהכו אל הסלע, **אין זה אמונה. כי האמונה הוא מי שבוטח בו יתברך, אין לו בו רק שמחה**, שזה ענין אמונה, שמאמין בו ובוטח בו, ועם הבטחון השמחה. אבל עם הכעס **אין כאן אמונה**. ומה שהכו פעמיים יורה זה על מעוט האמונה ובטחון בו, ולכך הוא כועס. ודבר זה ידוע, כי מי שאינו מאמין ובוטח בו יתברך בבטחון גמור, הוא בכעס ובמכאובות. וכאשר אמר השם יתברך אל משה להוציא מים מן הצור, היה להם לעשות באמונה בו יתברך, שהרי השם יתברך עושה נס כזה לישראל להוציא מים מן הסלע, ואז היו רואים הבטחון בו יתברך מה שהוא עושה עם הנבראים. והיה למשה ולאהרן להתחדש באמונה ובטחון יתירה, ואז היו עושים בשמחה (והם) עם הנס הגדול שעשה השם, שהיה ראוי לחדש להם אמונה ובטחון בו יתברך, והיה ראוי להם להוסיף אמונה ובטחון, והיה ראוי להם השמחה. **ואל תאמר, הרי לא היה הכעס רק על ישראל, הנה אין זה קשיא, כי עם האמונה נתחדש שמחה, לא כעס**, ולפיכך לא היה כאן אמונה. וזה שאמר "יען אשר לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל", כי אם עשו את הדבר באמונה, והיה להם שמחה במצוה זאת, שעם כל אמונה שמחה, לפי שהוא בטחון בטובו יתברך, היה זה קדושה לעיני ישראל שיש להאמין ולהיות בוטח בו כאשר היה עושה נס. **והנה שני הדברים, האחד מה שאמר "שמעו נא המורים", ומה שהכו בצור פעמיים, הכל היפך האמונה**. ולכך תמצא פעמים אומרים רז"ל שהחטא מה שהכה צור פעמיים, ופעמים אומרים שהחטא מה שאמר "שמעו נא המורים", והכל ענין אחד, שבשעה שעשה השם יתברך נס להם, היה להם להוסיף אמונה ובטחון, ועם האמונה ובטחון אין כאן כעס :

שיטת האברבנאל

24. אברבנאל במדבר פרק כ

...הראיתיך בעיניך כל הדעות וכמה רחוקים מן האמת ולבך תשית לדעתי:

ודעתי בזה שמה ואהרן שניהם נענשו בעבור עונות שעשו אם אהרן בעון העגל. ואם משה אדונינו ענין המרגלים, לא שהיה אהרן מעובדי העגל ולא שהיה משה מדור המרגלים חלילה להם מרשע. אבל אהרן כמו שהתבאר במקומו שלא בכוונה רעה עשה את העגל ועם היות כוונתו לעכב את העם ולהנהיגם בנחת עד בא משה הנה נמשך ממנו מה שנמשך. ולפי שהעם לקחו מיד השם ככל חטאתם מהם מתו במגפה ומהם ע"י חרב ולא באו אל הארץ אשר אמר ה' לתת להם הנה היה אהרן בזה סבה מה לכן היה מהמשפט האלהי שכמו שאהרן סבב באנשים ההמה שימותו במדבר ולא יכנסו לארץ שהוא גם כן ימות במדבר ולא יכנס לארץ. האמנם לפי שלא היה אהרן מעובדי העגל כשאר האנשים הפושעים לכן לא נענש עמהם והאריך אפו אליו, ונכלל במה שאמר למשה ועתה לך נחה את העם וגוי' וביום פקדי ופקדתי, ולרמוז לזה נאמר שם בסוף הספור ויגוף ה' את העם אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן כלומר ואמנם אהרן ענשו שמור לו לשעתו.

ואמנם חטא משה היה כי כאשר שאלו ישראל לשלוח מרגלים לא שאלו אלא וישיבו אותנו דבר את הדרך אשר נעלה בה ואת הערים אשר נבא אליהם, והשם יתברך כשצוה על שליחותם לא אמר אלא ויתורו את ארץ כנען אשר אני נותן והנה משה אדונינו הוסיף מעצמו בשליחות מה שישראל לא שאלו עליהם, והקב"ה לא צוה בס, והם שיראו את העם היושב בארץ החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב ומה הערים הבמחנים אם במבצרים, והשאלות ההמה שהוסיף משה לשאול מאתם אין ספק שהיו לכוונה טובה לשידעו ישראל כי עז העם והערים גדולות ובצורות בשמים כדי שיכירו וידעו כי הגדיל ה' לעשות עמהם חסד להורישם מפניהם, וכמו שאמר משה במשנה תורה שמע ישראל אתה עובר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדולי' ועצומים ממך ערים גדולות ובצורות בשמים עם גדול ורם בני ענקים וגוי' וידעת היום השבות אל לבבך כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא ישמידם והוא יכניעם לפניך וגוי'. אבל נמשך מזה מה שנמשך שבתשובת השאלות האלו אמרו המרגלים עז העם והערים בצורות באופן שהמסו את לב העם ודברו בה' ובמשה, ומפני זה נגזרה עליהם גזרה שלא יכנסו לארץ וימותו כלם במדבר, ולפי שמרע"ה היה סבה למקרה כזה לכן היה מהצדק האלהי שגם הוא שסבב שימותו הדור במדבר ולא יכנסו לא יבא שמה כי שגגת למוד עולה זדון ומפני ישראל חטאו על זה במזיד ומרע"ה חטא בשוגג ובכוונה טובה חס הקדוש ברוך הוא על כבודו ולא הביא גזרתו בתוך גזרת העם והאריך אליו אפו כמו שהאריך לאהרן במעשה העגל.

וכאשר בקדש ובמדבר צין התלונונו ישראל על המים ובדברי תלונתם העירו פעמים הרבה על היות משה ואהרן סבה למיתת העם במדבר ובעבורם לא נכנסו לארץ כמו שאמרו ולמה הבאתם את קהל ה' אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו ומשה ואהרן התעצבו בשמעם הרמז ההוא, וצוה השם למשה שהוא ואהרן יקהילו את הקהל אל הסלע ושידברו ויעשו הפועל אשר זכר ובהיות שמרע"ה עבר על דברי השם ומרה את פיו כי הוא צוה אותו שידבר אל הסלע ומשה הכה אותו ולא דבר ראה יתברך להעניש שניהם שהיו שמה לא בעבור החטא הזה מהכאת הסלע אלא מפני עונותיהם הקודמים והיו אם כן מי מריבת קדש כלי אמצעי בדבר הזה ולא סבה עצמות. וקרה להם לפניו ית' כמו שפעמים רבות יקרה לאדם עם בנו האהוב אצלו שאם חטא לו יעלים את פשעו מפני כבודו ואחר כך בסבה קטנה ילקה אותו מכה רבה, ואם ישאלו ממנו למה עשית כך על דבר קטן כזה והוא ישיב לא בעבור זה עשיתי אלא מפני עונות ראשוני' שעשה והארכתיו לו העונש עד עתה, וכן העונש הזה לא היה למשה ולאהרן על מי מריבה לבד כי העונש היה בעצם ואמת על מה שעשו קודם לזה וכדי לכסות עליהם ולחוס על כבודם תלה עונשם עד מי מריבה על אשר מרו דברי השם כמו שנזכר בדעת הראשון כי הוא הישר והיותר מתישב מכל הדעות אשר זכרתי, והקושיות שהעיר עליו הרמב"ן אינו כלום כי המטה לא יורה על ההכא' בהכרח... הנה אם כן מכל העשרה דעות אשר זכרתי אין אחד מהם יותר מתישב כפי הפסוקים כדעת הראשון ההוא, אבל ישארו בחזקת ספק השאלות אשר שאלתי בפרשה הזאת על עון משה וענשו על כן אמרתי שלא מתו משה ואהרן בעבור מה שחטאו במי מריבה ממה שהכה ולא דבר אלא מפני סבות אחרות עצמות הכרחיות שהיו להם רוצה לומר אהרן על העגל ומשה בעבור עניני המרגלים, ומפני כבודם לא נזכרו ענשיהם באותם הספורים ונתלו בענין מי מריבה, וכבר התבאר בטבעיות שהסבות יש מהן מקדימות ומהם מגועות, והמקדימות הם הסבות העצמיות והמגיעות יוציאו לפועל מה שמחייבות המקדימות כן היה לאהרן מעשה העגל סבה מקדמת, ולמשה מה ששאל למרגלים, ואמנם ענין מי מריבה היו לשניהם סבה מגיעה כי בהיותם מוכנים לאותו עונש מפני העונות הקודמים נענשו בענין מי מריבה והוא הוציא עונשם לפעל, וכזה עצמו אחז"ל באצילי בני ישראל במעמד הר סיני חטאו ונתחייבו כליה והאריך להם הקדוש ב"ה עד שנשרפו בתבערה:

והנה יורה על אמתת הדעת הזה י"ב דברים, הא' מאשר עונש כזה לא היה אפשר להנתן לשני שרי צבאות ישראל אלא לסבה גדולה חזקה לא ענין קל כמי מריבה... הגי' מאשר היה העונש הזה שימותו במדבר ולא יכנסו לארץ מתיחס מדה כנגד מדה להם הם סבבו את העם שימותו במדבר לכן גם הם ימותו בו... הד' שמפני זה בא הדבור לאהרן ג"כ עם משה אע"פי שלא היה צריך בענין ההוא כי אהרן לא דבר ולא הכה אבל נקרא שמה כדי לשתפי שניהם יחד בעונש המיתה כי הנה כשהכה משה את הצור בחורב לא נשתתף עמו אהרן באותו דבר... הו' שלכן אמר ויתאנף ה' בי למענכם, וה' התאנף בי על דבריכם, ואם היה החטא הכאת הסלע לא היה אומר כן כי על מה שעשה או על מה שדבר התאנף לא בעבורם, ולכן לא נאמר כזה באהרן לפי שהוא חטא בעצם בעשיית העגל עם היות כוונתו לטובה לא לרעה...

...וזהו מה שרצייתי לבארו בדבר הזה והאמנתי שהוא האמת הגמור:

שיטת הרמב"ם

25. שמונה פרקים לרמב"ם פרק ד

...ואתה יודע, כי אדון הראשונים והאחרונים, משה רבנו, כבר אמר לו יתעלה: +במדבר כ, יב+ "יען לא האמתם בי", +במדבר כ, כד+ "על אשר מריתם", +דברים לב, נא+ "על אשר לא קדשתם" - כל זה. וחטאו, עליו השלום, היה, שנטה אל אחד משני הקצוות במעלה ממעלות המידות, והיא הסבלנות, כאשר נטה אל הכעס, באומרו: +במדבר כ, יג+ "שמעו נא המורים". **דקדק ה' עליו שיהיה איש כמוהו כועס בפני קהל ישראל, במקום שאין ראוי בו הכעס.** וכגון זה בחוק האיש ההוא חלול השם, לפי שתנועותיו כולן ודיבוריו נלקחים למופת, ומקווים להגיע בהם להצלחת העולם הזה והעולם הבא, ואיך ייראה ממנו הכעס, והוא מפעולות הרע, כמו שבארנו, ולא יבוא אלא מתכונות רעות מתכונות הנפש? ואמנם אומרו בזה: +במדבר כז, יד+ "מריתם פי" - הרי הוא כמו שנבאר. וזה, שהוא לא היה מדבר עם אנשים המוניים, ולא עם מי שאין להם מעלה, אלא עם אנשים שהקטנה שבנשיהם היתה כמו יחזקאל בן בוזי, כמו שזכרו החכמים, וכל מה שיעשה או יאמר - יבחנוהו. וכאשר ראוהו שכעס, אמרו שהוא עליו השלום אינו מי שיש לו פחיתות מידה, ואלמלא ידע שה' קצף עלינו בבקשת המים, ושאנו הכעסנוהו יתעלה - לא היה כועס. ולא מצאנו בדברי ה' יתעלה אליו בזה הענין לא כעס ולא קצף, אלא אמר: +במדבר כ, ח+ "קח את המטה וכו' והשקית את העדה ואת בעירם". וכבר יצאנו מכוונת הפרק, אבל התרנו ספק מספקות התורה, שהרבה נאמר בו, והרבה יישאל: איזה חטא חטא? וערוך מה שאמרנוהו אנחנו אל מה שנאמר בו, והאמת תורה דרכה...

Questions on the Rambam

26. רמב"ן במדבר פרק כ פסוק ח

וה"ר רבי משה (סוף פ"ד משמנה פרקים) סבר בו סברא... **והוסיף הבל על הבלים.** שהכתוב אמר "מריתם פי" שעברו על דברו, ואמר "לא האמתם בי" שלא האמינו בו, **אין העונש בעבור שכעס.** ויותר היה **ראוי שיהיה העונש על משה כשקצף על פקודי החיל (להלן לא יד) בחנם.** והכתוב **לא ספר כלל שכעס,** כי "שמעו נא המורים" תוכחת, כדרך ממרים הייתם עם ה' (דברים ט כד). ועוד **כי אהרן לא כעס מימיו,** כי בשלום ובמישור הלך מעודו. ועוד **שאי אפשר שלא היה כעס גדול מאת השם עליהם בעשותם מריבה עם משה.** ובכל הנסיונות במדבר חטאם הגדול כשיאמרו "למה העליתנו ממצרים", שירצו להיות עבדים לשונאיהם בעבודת פרך מלהיות עם האלהים כבן העובד את אביו, וכן אמר הכתוב (לעיל יא כ) יען כי מאסתם את ה' אשר בקרבכם ותבכו לפניו לאמר למה זה יצאנו ממצרים. ובפעם הראשונה אמרו פחות מזה, למה זה העליתנו ממצרים להמית אותי ואת בני ואת מקני בצמא (שמות יז ג), והיה עליהם קצף גדול ואשמה רבה כמו שאמר ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב בני ישראל וגו'. ובכאן כתוב מפורש (פסוק יג) המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל את ה', **ומה פשע גדול מזה הו' רב את יוצרו.** ומשה אמר (דברים א לו) גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר, אם כן הם חטאו וגרמו כל הרעה הזאת, **ולדברי הרב אין להם בכל המעשה הזה חטא ופשע כלל:**

ומה שאמר לא מצינו בה' יתברך שכעס, אבל אמר קח את המטה וגו'. **דע כי כאשר צריכים במחיתם דבר,** אף על פי שמתלוננים וחוטאים בו, והוא רחום יכפר עון ולא יעיר כל חמתו **ולא יזכירנו ויתן להם שאלתם.** וכן במים הראשונים אמר בנחת רוח (שמות יז ה) עבור לפני העם וגו', אף על פי שהיה שם מסה ומריבה שהזהיר ממנה ולדורות (דברים ו

טז). וכן במן, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים (שמות טז ז), בדרך אהבה וחבה, אלא שאמר בסוף בדבור השני (שם פסוק יב) שמעתי את תלונות, הודיע להם חטאם בלבד. **אבל כאשר יתלוננו חנם, ישפוך עליהם חמת אפו**. ובכאן עוד רמז לקצף גדול וחיוב מגפה, שנאמר (פסוק ו) וירא כבוד ה' אליהם, שרומז אל הקהל הנזכר, והוא מראה יד ה' ההווה במגפות, כאשר תראה במרגלים (לעיל יד ז) וביום קרח (לעיל טז יט) וממחרת (לעיל יז ז). והתימה על הרב, שהרי מקרא מלא הוא (תהלים קו לב) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם, וימנה הכתוב החטא הזה עם הנסיונות הגדולים שנסו את ה' במדבר...

שיטת רבינו חננאל

27. רמב"ן במדבר פרק כ פסוק ח

...**והקרוב מן הדברים שנאמרו בזה, והוא טוב לדחות השואל**, הם דברי רבינו חננאל שכתב כי החטא הוא אמרם (פסוק ו) המן הסלע הזה נוציא לכם מים, וראוי שיאמרו יוציא ה' לכם מים, כדרך שאמרו (שמות טז ח) בתת ה' לכם בערב בשר לאכול וגו', **וכן בכל הנסים יודיעום כי ה' יעשה עמהם להפליא**, ואולי חשבו העם כי משה ואהרן בחכמתם הוציאו להם מים מן הסלע הזה, וזהו לא קדשתם אותי (דברים לב נא). ומעשה הראשון בצור אמר (שמות יז ו) הנני עומד לפניך שם על הצור בחורב, ושבעים הזקנים רואים עמוד הענן עומד על הצור והנס מתפרסם כי מעשה ה' הגדול הוא, **אבל בכאן לא ראו דבר וטעו במאמר משה ואהרן**. ויתכן שיאמר בזה "מעלתם ביי" (דברים לב נא), כי הנהנה מן ההקדש נקרא מעילה. וכן "מריתם פיי" (להלן כז יד), שהוא צוה ודברתם אל הסלע לעיניהם, והטעם שאתקדש לעיניהם, או שניתם דברי, מן ותמר את משפטי (יחזקאל ה ו), כי לא צויתי שתאמרו ככה. **ויהיה "לא האמנתם ביי" (פסוק יב) יוצא אל בני ישראל**, או הוא לשון חזוק, לא התחזקתם להקדישני לעיניהם, מן ואמנה על המשוררים (נחמיה יא כג), היתד התקועה במקום נאמן (ישעיה כב כה)...